

Sygn. akt I Ns 397/16

POSTANOWIENIE

Dnia 29 października 2019 r.

Sąd Rejonowy w Ciechanowie I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Lidia Grzelak

Protokolant st. sekr. sąd. Jolanta Dziki

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 15 października 2019 r. w C.

sprawy z wniosku S. J.

o stwierdzenie nabycia spadku po P. J.

I stwierdza, że spadek po P. J. s. E. J. i H. z d. T., zmarłym dnia 12 sierpnia 2016 r. w D. - Nawrotach, ostatnio stale zamieszkałym D. – Nawrotach gmina S., na podstawie ustawy nabyli z dobrodziejstwem inwentarza żona K. J. (1) z d. T. oraz syn J. J. (1) po 1/2 (jednej drugiej) części;

II zasądza od wnioskodawcy P. J. na rzecz uczestniczki postępowania K. J. (2) kwotę 720,00 zł (siedemset dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;

III nakazuje ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa od wnioskodawcy P. J. kwotę 847,90 zł (osiemset czterdzieści siedem złotych dziewięćdziesiąt groszy) tytułem zwrotu kosztów postępowania orzeczonych prawomocnymi postanowieniami z dnia 14 maja 2018 r. oraz 21 grudnia 2018 r.

Sygn. akt I Ns 397/16

UZASADNIENIE

Wnioskodawca S. J. złożyła wniosek do Sądu Rejonowego w Ciechanowie o stwierdzenie, że spadek po P. J. zmarłym dnia 12 sierpnia 2016 r. w D. Nawrotach na podstawie testamentu holograficznego z dnia 6 sierpnia 2016 r. nabył wnioskodawca S. J.. Ostatecznie wnosił o stwierdzenie, że spadek na podstawie tego testamentu nabyli w udziałach wynikających z wartości nieruchomości ustalonej zgodnie z opinią biegłego sądowego wnioskodawca S. J. oraz małoletni uczestnik postępowania J. J. (1).

Uczestniczka postępowania K. J. (2) wносиła o stwierdzenie nabycia spadku po na podstawie ustawy na rzecz jej jako żony spadkodawcy oraz małoletniego uczestnika postępowania J. J. (1) jako jego syna.

Kurator małoletniego uczestnika postępowania J. J. (1) przyłączył się do stanowiska uczestniczki postępowania K. J. (2).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

P. J. zmarł dnia 12 sierpnia (...). w D. Nawrotach gmina S., gdzie również ostatnio stale zamieszkiwał. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z K. J. (1) z d. T.. P. J. miał córkę jednego syna J. J. (1). Nie miał innych dzieci, w tym pozamałżeńskich, przysposobionych lub zmarłych przed jego śmiercią (bezsporne).

Nikt nie zrzekł się dziedziczenia po P. J., nie odrzucił spadku, ani nie został uznany za niegodnego dziedziczenia (bezsporne).

W dniu 6 sierpnia 2016 r. P. J. sporządził testament własnoręczny, w którym do dziedziczenia powołał swojego syna J. J. (1). Ponadto wskazał, że jego brat S. J. będzie zarządzał spadkiem do ukończenia 25 roku życia przez J. J. (1). Spadkodawca zapisał również na rzecz brata S. J. połowę domu. Spadkodawca zobowiązał brata Z. J. do wyprowadzenia się z domu po jego śmierci. Testament został otwarty i ogłoszony w dniu 13 grudnia 2016 r. w Sądzie Rejonowym w Ciechanowie w sprawie I Ns 397/16. (testament holograficzny k. 21, protokół z otwarcia i ogłoszenia testamentu k. 22).

P. J. był właścicielem gospodarstwa rolnego położonego w D. - Nawrotach gmina S.. Na nieruchomości zamieszkiwali wspólnie z nim: jego matka, bracia Z. J. i S. J. oraz bratanek, syn S. J.. Żona spadkodawcy K. J. (2) wraz z ich synem wyprowadziła się od niego w listopadzie 2013 r. (bezsporne).

Spadkodawca uważał, że żona zdradza go z jego bratem. K. J. (2) uważała, że mąż się nad nią znęcał (bezsporne).

P. J. nadużywał alkoholu; brak jest wystarczających podstaw do rozpoznania zespołu uzależnienia od alkoholu (akta Ds 1223/2016 Prokuratury Rejonowej w Ciechanowie, opinia biegłego sądowego w zakresie psychologii K. O. k. 92 - 99, 120, zeznania świadków M. J. k. 67, A. B. k. 82, W. K. k. 83, S. C. k. 83 - 85, zeznania wnioskodawcy S. J. k. 67, 194, zeznania uczestniczki postępowania K. J. (2) k. 19, 194).

Spadkodawca zmarł śmiercią samobójczą; była to jego druga próba samobójcza w okresie kilku dni. W chwili popełnienia samobójstwa znajdował się w stanie nietrzeźwości; w pobranej próbce krwi pobranej od spadkodawcy stwierdzono 1,87 ‰ alkoholu etylowego (akta Ds 1223/2016 Prokuratury Rejonowej w Ciechanowie, zeznania wnioskodawcy S. J. k. 67, 194, zeznania uczestniczki postępowania K. J. (2) k. 19, 194).

Nie jest możliwa jednoznaczna ocena stanu psychicznego spadkodawcy w dacie sporządzenia testamentu (opinia biegłego sądowego w zakresie psychologii K. O. k. 92 - 99, 120).

W skład spadku po P. J. wchodzi gospodarstwa rolne położone w D. Nawrotach gmina S. o wartości 177000,00 zł, w tym wartość siedliska - 145000,00 zł; dla którego Sąd Rejonowy w Ciechanowie VI Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą KW (...) (opinia biegłego sądowego w zakresie wyceny nieruchomości mgr inż. J. J. (2) k. 135 - 180).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie zebranych w sprawie dokumentów, w tym aktów stanu cywilnego w zakresie ustalenia pokrewieństwa stron ze spadkodawcą, testamentu oraz protokołu jego otwarcia i ogłoszenia, akt Ds 1223/2016 Prokuratury Rejonowej w Ciechanowie co do okoliczności śmierci spadkodawcy oraz stanu jego nietrzeźwości, opinii biegłego sądowego w zakresie psychologii K. O. (k. 92 - 99, 120), opinii biegłego sądowego w zakresie wyceny nieruchomości mgr inż. J. J. (2) (k. 135 - 180), zeznań świadków M. J. (k. 67), A. B. (k. 82), W. K. (k. 83), S. C. (k. 83 - 85) oraz zeznań wnioskodawcy S. J. (k. 67, 194) i uczestniczki postępowania K. J. (2) (k. 19, 194).

Powyższe dowody są w pełni wiarygodne. Wskazać należy, że istotne znaczenie dla ustalenia, że w dacie sporządzenia testamentu tj. w dniu 6 sierpnia 2016 r. spadkodawca P. J. nie znajdował się w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, ma opinia biegłej sądowej w zakresie psychologii K. O.. Niewątpliwie, zdaniem Sądu, spadkodawca nadużywał alkoholu, również w okresie bezpośrednio poprzedzającym jego śmierć, na co wskazują zeznania jego krewnych złożone w toku dochodzenia, choć w postępowaniu niniejszym starali się umniejszyć ten problem. Tym niemniej, jak wskazała biegła sądowa K. O., nie jest możliwa jednoznaczna ocena stanu psychicznego spadkodawcy w dacie sporządzenia testamentu, a zatem nie można przyjąć, że w dniu 6 sierpnia 2016 r. spadkodawca znajdował się w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

W ocenie Sądu, zeznania świadka W. Ż. (k. 81), aczkolwiek wiarygodne, nie mają istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, w tym również dla oceny kwestii nadużywania alkoholu przez spadkodawcę. Wskazać należy, że świadek miał ze spadkodawcą ograniczony kontakt przez okres kilku tygodni maja lub czerwca 2016 r., kiedy go zatrudniał, a zatem tylko w czasie pracy.

Sąd zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 926 kodeksu cywilnego powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu. (§ 1). Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób które powołał nie chce lub nie może być spadkobiercą (§ 2).

Orzekając w zakresie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po P. J. Sąd miał na uwadze, że rozporządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament (art. 941 kc).

Testament własnoręczny (holograficzny) to najprostsza forma testamentu (art. 949 § 1 kc). Wymagania ustawowe ograniczone są do: własnoręcznego spisania treści testamentu, podpisania sporządzonego pisma i – w zasadzie - opatrzenie go datą. Wymaganie spisania testamentu w całości przez testatora pismem ręcznym ma charakter ad solemnitatem, podobnie jak inne wymagania formalne testamentu. Konieczność własnoręcznego spisania całego testamentu ma na celu umożliwienie testatorowi swobodnego rozporządzenia swym majątkiem na wypadek śmierci oraz zapewnienie autentyczności testamentu.

Własnoręczność sporządzenia testamentu oraz jego podpisania przez spadkodawcę P. J. nie była sporna pomiędzy stronami postępowania. Strony były zgodne co do faktu sporządzenia testamentu własnoręcznego przez spadkodawcę w dniu 6 sierpnia 2016 r.

Kwestią sporną pomiędzy stronami była ważność tego testamentu.

Sąd orzekający w niniejszej sprawie ustalił, że testament własnoręczny z dnia 6 sierpnia 2016 r. sporządzony przez spadkodawcę P. J. nie jest ważny, a zatem nie wywołuje skutków prawnych.

Odnosząc się do kwestii ważności testamentu, wskazać należy, że zgodnie z art. 945 § 1 pkt 1 kc, testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Jak wskazano powyżej, brak jest podstaw do dokonania ustalenia nieważności testamentu P. J. z dnia 6 sierpnia 2016 r. w tym trybie.

Jak wskazano powyżej, zasadnicza treść testamentu P. J. polega na tym, że spadkodawca do dziedziczenia powołał swojego syna J. J. (1). Ponadto wskazał, że jego brat S. J. będzie zarządzał spadkiem do ukończenia 25 roku życia przez J. J. (1). Spadkodawca zapisał również na rzecz brata S. J. połowę domu.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że sporządzenie testamentu jest czynnością prawną, do której mają zastosowanie ogólne przepisy dotyczące czynności prawnych. Zgodnie z art. 58 § 1 kc, czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.

Odnosząc się do poszczególnych zapisów testamentu, zwrócić należy uwagę na kwestię zarządzania spadkiem przez S. J. do czasu ukończenia przez syna spadkodawcy J. J. (1) 25 roku życia.

W ocenie Sądu, wskazany przez spadkodawcę warunek dotyczący zarządu spadkiem przez wnioskodawcę S. J. jest sprzeczny z prawem, a nadto ma na celu obejście prawa w zakresie władzy rodzicielskiej i zarządu spadkiem. Okoliczności sprawy wskazują, że intencją spadkodawcy było ograniczenie wykonywania władzy rodzicielskiej przez uczestniczkę postępowania K. J. (2) jako matki małoletniego spadkobiercy, z którą pozostawał w konflikcie.

Zgodnie z art. 986 § 1 kc, spadkodawca może powołać wykonawcę lub wykonawców testamentu. Spadkodawca może powołać wykonawcę testamentu do sprawowania zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem (art. 986¹ kc). Stosownie zaś do art. 988 § 1 kc, jeżeli spadkodawca nie postanowił inaczej, wykonawca testamentu powinien zarządzać majątkiem spadkowym, spłacić długi spadkowe, w szczególności wykonać zapisy

zwykle i polecenia, a następnie wydać spadkobiercom majątek spadkowy zgodnie z wolą spadkodawcy i z ustawą, a w każdym razie niezwłocznie po dokonaniu działu spadku.

Z przywołanych powyżej przepisów wynika wprost, że inny jest cel powołania osoby do sprawowania zarządu spadkiem, niż ten zakładany przez spadkodawcę. Za sprzeczny z ustawą uznać należy zapis zakładający zarząd spadkiem do ukończenia przez małoletniego syna spadkodawcy 25 roku życia. Przepisy dotyczące zarządu spadkiem odnoszą się do celu jaki ma spełnić wskazana w testamencie osoba, a nie do konkretnego terminu, za wyjątkiem powołanego powyżej działu spadku jako terminu końcowego. Zdaniem Sądu, tak określony termin narusza przepisy dotyczące zdolności do czynności prawych osób fizycznych oraz przepisy o władzy rodzicielskiej.

Zgodnie z art. 11 kc, pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności. Stosownie zaś do art. 10 § 1 kc, pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście. Zdolność do czynności prawnych to, ujmując rzecz jak najprościej, możliwość nabywania praw i obowiązków z zakresu prawa cywilnego własnym działaniem oraz we własnym imieniu. Osoba mająca zdolność do czynności prawnych może swym własnym działaniem nabywać i tracić prawa oraz zaciągać zobowiązania – wywoływać skutki prawne w drodze czynności prawnych. Ustanowienie więc zarządu spadkiem na czas przekraczający uzyskanie pełnoletności przez syna spadkodawcy powołanego w tym testamencie do spadku uznać należy za nieważne. Sąd miał na uwadze, że zgodnie z art. 102 kro, w umowie darowizny albo w testamencie można zastrzec, że przedmioty przypadające dziecku z tytułu darowizny lub testamentu nie będą objęte zarządem sprawowanym przez rodziców. W wypadku takim, gdy darczyńca lub spadkodawca nie wyznaczył zarządcy, sprawuje zarząd kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy. Jak wskazano jednak powyżej, zarząd taki nie może być ustanowiony na okres przekraczający uzyskanie pełnoletności przez spadkobiercę.

Dodatkowo wskazać należy, że te postanowienia testamentu naruszają również przepisy o władzy rodzicielskiej, pozbawiając K. J. (2) atrybutów władzy rodzicielskiej. Zgodnie z art. 94 § 1 kro władza rodzicielska przysługuje tylko jednemu z rodziców m. in. wówczas gdy drugi z rodziców nie żyje. Stosownie do art. 98 § 1 kro rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Zgodnie zaś z art. 101 § 1 kro, rodzice obowiązani są sprawować z należyłą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Stosownie zaś do § 3 cyt. artykułu, rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko.

Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zawierają mechanizmy mające chronić małoletnie dziecko w przypadku nieprawidłowego sprawowania władzy rodzicielskiej bądź konfliktu pomiędzy interesami dziecka a rodzica, dotyczące reprezentacji dziecka (art. 98 § 2 i 3 kro, art. 99 - 99¹ kro, art. 101 § 3 kro, art. 102 kro).

Wskazać również należy, na sprzeczny z prawem zapis testamentu w zakresie powołania do spadku wnioskodawcy S. J. co do połowy domu.

Bezspornym jest w niniejszej sprawie, że w skład spadku po P. J. wchodzi zabudowana nieruchomość rolna położona w D. Nawrotach gmina S..

Art. 46 § 1 kc, zawiera ustawową definicję nieruchomości, zgodnie z którą nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny od gruntu przedmiot własności. Dodatkowe zastrzeżenie w zakresie nieruchomości rolnych ustawodawca ustanowił w art. 46¹ kc, wskazując, że nieruchomościami rolnymi (gruntami rolnymi) są nieruchomości, które są lub mogą być wykorzystywane do prowadzenia działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej, nie wyłączając produkcji ogrodniczej, sadowniczej i rybnej. Stosownie zaś do art. 48 kc, z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, do części składowych gruntu należą w szczególności budynki i inne urządzenia trwale z gruntem związane, jak również drzewa i inne rośliny od chwili zasadzenia lub zasiania.

Decydujące znaczenie dla oceny przywołanego zapisu testamentowego ma treść art. 52 kc, zgodnie z którym czynność prawna mająca za przedmiot rzecz główną odnosi skutek także względem przynależności, chyba że co innego wynika z treści czynności albo z przepisów szczególnych. Uznać zatem należy, że dziedziczenie rzeczy głównej rozciąga się także na przynależności. Nie jest zatem możliwe, powołanie spadkobiercy odrębnie do dziedziczenia gruntów, a odrębnie do dziedziczenia budynku (lub jego części), o ile nie stanowi on odrębny od gruntu przedmiot własności, co w niniejszej sprawie nie ma miejsca. Co do zasady zatem nie zachodzi potrzeba dokonywania ustaleń w trybie art. 961 kc przez ustalanie wysokości części ułamkowych do jakich spadkodawca powołał swojego syna i swojego brata do spadku odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów.

Mając powyższe uwagi na względzie, stwierdzając prawa do spadku po P. J. Sąd uznał, że wskazane zapisy testamentu są sprzeczne z prawem oraz mają na celu obejście ustawy, a zatem są nieważne. W związku z tym, że te zapisy stanowią istotną (główną) część rozporządzenia testamentowego, Sąd dokonał ustalenia porządku dziedziczenia na podstawie ustawy. Sąd stwierdził zatem, że spadek po P. J. na podstawie ustawy nabyli żona K. J. (1) z d. T. oraz syn J. J. (1) po 1/2 części. Zgodnie bowiem z art. 931 § 1 kc w pierwszej kolejności powołane do spadku są dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych.

Dodatkowo wskazać należy, że zgodnie z art. 1015 § 1 i 2 kc, w brzemieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadku, oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania, a brak oświadczenia spadkobiercy w powyższym terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza, a zatem przyjęciem spadku z ograniczeniem za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 kc).

Sąd obciążył kosztami postępowania w sprawie wnioskodawcę S. J. stosownie do art. 520 § 3 kpc, mając na uwadze, że interesy storn były w niniejszym postępowaniu sprzeczne. Stosownie zaś do art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd orzeka o poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa wydatkach, stosując odpowiednio przepisy art. 113. Sąd nakazał więc ściągnięcie na rzecz Skarbu Państwa od wnioskodawcy kosztów opinii biegłych sądowych orzeczonych prawomocnymi postanowieniami z dnia 14 maja 2018 r. oraz 21 grudnia 2018 r., pokrytych tymczasowo z sum budżetowych. Ponadto Sąd zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki postępowania kwotę 720,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego; których wysokość została ustalona stosownie do przepisu § 6 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, mając na uwadze, że przedmiotem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku była również ważność testamentu.

W związku z powyższym Sąd orzekł jak w sentencji postanowienia.